

Er vi i en bekjennelsessituasjon?

Innledning på Carissimi-samling 5.5.2008

Knut Alfsvåg

83073564.Kirkens enhet og kriterier for vranglære

På et møte på Fjellhaug i februar 2006, altså en måneds tid etter at LN-uttalelsen om homofilispørsmålet var blitt offentliggjort, holdt jeg et foredrag med tittel AEnhet og sannhet etter lærenemnda@.¹ I dette foredraget forsøkte jeg å redegjøre for hva som etter vår kirkes bekjennelse er grunnlaget for kirkelig enhet. Jeg refererte da først og fremst til CA 7 og det som der står om Aenighet om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene.@ Videre refererte jeg til det som står i forordet til CA om å fremme kirkens enhet på grunnlag av Aden enkle sannhet og den kristne enighet, etter at det i skriftene som på begge sider er blitt behandlet galt, er blitt rettet.@² Jeg hevdet derfor at CA på denne bakgrunn både tar avstand fra det i kirken som var blitt innført i kirken uten bibelsk begrunnelse (nattverd sub una specie, sølibatsplikt for prester, messeofferpraksis, skriftemålstvang, fasteregler og munkeløfter; CA 2227), og fra avvisning av veletablert kirkelig praksis uten entydig bibelsk begrunnelse (gjendøperne, CA 9).

Ut fra denne argumentasjonen er det to kriterier for rett kirkelære, det vi kan kalle det økumeniske og det apostoliske eller bibelske. De er begge viktige, men det siste har forrang. Det betyr at felles, økumenisk og forpliktende kirkelære kan endres, men bare dersom det er foreligger en felles overbevisning om at ansvarlig, kontekstuell og grammatisk velbegrunnet eksegese av de relevante bibeltekster tvinger oss til det. Dersom etablert kirkelære prøves endret uten at dette kriteriet tilfredsstilles, står vi overfor vranglære og det foreligger en bekjennelsessituasjon, en status confessionis, med de konsekvenser det innebærer.

Som et fundament for forståelsen av kirkens læreenhet er denne framstillingen ikke svært presis. Det er imidlertid interessant at det ikke er noen som i mellomtiden har kritisert eller anfektet den, til tross for at foredraget har vært offentlig tilgjengelig på FBBs webside

¹http://www.fbb.nu/bibliotek_vis_dokid.php?dokid=0ee4f0e3ae9bccfbdeac7437f82d9d53

²Fortalen 3, *Konkordieboken*, Oslo 2000, s. 26.

hele tiden.³ Men selv om dette er en tilnærming til enhetsspørsmålet som i mange sammenhenger kan trenge å drøftes og presiseres, er den likevel, også i denne omtrentlige form, etter min oppfatning mer enn tilstrekkelig for en vurdering av den lærestrid som mer enn noen annen har dominert Den norske kirke de siste 15 årene. Det er nemlig ingen tvil om at det syn som her må betegnes som det avvikende, bryter med økumenisk kirkelære om det monogame, livslange og tokjønnede ekteskapet som stedet for seksuallivets utfoldelse, og det er heller ingen tvil om at dette skjer uten at noen en gang har prøvd å påvise at den etablerte læreoppfatning strider mot de relevante bibeltekster. I høyden har en prøvd å begrunne at det også kunne være rom for det nye syn; også det er imidlertid en argumentasjon som i dag allment må kunne betraktes som faglig uholdbar. Dersom ikke min argumentasjon fra Fjellhaug-møtet som her kort er sammenfattet er helt gal, innebærer det at vi her nødvendigvis og med entydighet står overfor en oppfatning som må betraktes som vranglære og ikke kan unndra oss de utfordringer den situasjonen reiser.

Som en ytterligere begrunnelse for denne konklusjonen, kan det også være et relevant å peke på et par tilleggskriterier. Fordi det er læren om Kristus som er den kristne bekjennelses sentraldogme, vil en læreoppfatning som med rette kan betegnes som vranglære, også alltid innebære avvikende lære i kristologien. Det foreligger også i dette tilfelle, ved at den praktiske antinomisme som forutsettes i argumentasjonen for det alternative syn, innebærer en klar svekkelse av læren om den ved troen iboende Kristus som en forutsetning for den nytestamentlige formanings-forkynnelse.⁴ Dernest vil vranglære, i hvert fall hvis den er etisk relevant, også innebære en degradering av menneskeverdet i forhold til budet om absolutt nestekjærlighet; etter min oppfatning foreligger det helt klart også en slik situasjon her.⁵

83073565.Vranglæren og dens konsekvenser

³Derimot er den, interessant nok, i alt vesentlig bekreftet som en felles forståelse i det katolsk-lutherske dialogdokument om kirkens apostolitet som i mellomtiden er offentliggjort; se min artikkel *ARettferdiggjørelse og apostolitet: Den katolsk-lutherske dialog i dag.*@ *Norsk Teologisk tidsskrift* (4/2007), s. 215-230.

⁴Se f. eks. min artikkel *AHomofili-spørsmålet og formaningsforkynnelsen: Noen synspunkter på debatten i Den norske kirke.*@ *Fast Grunn* 2004, s. 6-13.

⁵En begrunnelse for dette vil en finne i min artikkel *AGnostisismen og spørsmålet om skapelsens godhet*@, *Luthersk kirketidende* 9/2008, s. 238239.

Hovedansvaret for å håndtere en situasjon som innebærer fare for kirkelig aksept av vranglære er i vår kirkeordning tillagt biskopene. Det framgår først og fremst av vigselsturgien for biskop, hvor de gis det oppdrag å rettlede og oppmuntre Herrens tjenere på grunnlag av den apostoliske lære etter vår kirkes bekjennelse. Samtidig er også det økumeniske perspektiv uttrykkelig ivaretatt ved at biskopene også gis den oppgave Å legge vinn på å fremme og bevare enheten i Guds kirke, til pris og ære for hans hellige navn.⁶ Det er heller ingen tvil om at noen av biskopene har tatt dette ansvaret alvorlig og prøvd å ivareta det i en utvilsomt vanskelig og presset situasjon. Det er først og fremst to dokumenter som vitner om dette. Det ene er utredningen *Kirkens enhet og troens fundament* fra 1997, der utredningskomiteens flertall, biskopene Bergan og Bondevik, hevder at argumentasjon for å etablere aksept av homofilt samliv som en fast kirkelig ordning må betraktes som vranglære. De vurderer altså spørsmålet om vranglære i forhold til homofilisaken på en måte som ligger svært nær det jeg her har redegjort for. Det andre er uttalelsen fra fem av biskopene sommeren 2000, hvor det argumenteres for nødvendigheten av alternativt tilsyn på grunn av Stålsetts tilsetning av en homofilt samlevende prest i Oslo.⁷ Det forhold at en når det gjelder homofilisaken i visse situasjoner kan stå overfor vranglære, er også relativt tydelig reflektert i de to LN-uttalelsene,⁸ selv om disse, når en ser bort fra mindretallsuttalelsen fra 2000, ikke uten videre er entydige.

Problemet er altså ikke at ikke biskopene ikke har prøvd, for det har de. Problemet er imidlertid at alle disse uttalelsene, sine velmente intensjoner og til dels også svært gode formuleringer til tross, er forblitt helt uten konsekvenser i praksis. Den utredning om alternativt tilsyn som kom på biskopenes bord like etter uttalelsen jeg nettopp refererte til, ble umiddelbart nedstemt, og avvikende læreoppfatning hos biskoper eller bispekandidater har ikke fått noen konsekvenser hverken ved vigsling av nye eller i forhold til fellesskapet biskopene imellom. Og slik har det blitt til tross for at biskoppelig forsvar for ny lære og ny praksis i denne sak åpenbart er grov tjenesteforsømmelse i forhold til den instruks som utgjøres av Gudstjenestebokens vigslings-liturgi; en påstand om at biskopene ved å forsvare den nye lære fremmer og bevarer Aenheten i Guds kirke@ lar seg simpelthen ikke ta seriøst.

⁶Gudstjenestebok for Den norske kirke, Del II: Kirkelige handlinger, Oslo 1992, s. 210. Det er her åpenbart en bevisst dialektikk mellom ansvaret for Avår kirke@ og AGuds kirke@.

⁷Det er redegjort for begge disse dokumentene i *Carissimi*, s. 9-10.

⁸Når det gjelder LN 2006, gjelder det først og fremst fraksjonsuttalelsen om de to syns uforenlighet (s. 125), men også påpekningen i et fellesavsnitt om at det å avstå fra gudstjenestefellesskap med utgangspunkt i denne saken, må være en legitim reaksjonsform (s. 126).

For oss reiser dette et problem som ikke er helt enkelt å håndtere. Det er ingen tvil om at de biskoper vi i sak er enige med når det gjelder synet på homofilt samliv, mener de har prøvd å forsvare dette synet, til dels med betydelige personlige omkostninger. Likevel møter de fra Carissimi en kritikk for inkonsekvens som de antagelig opplever sårende. Det er derfor bare ett akseptabelt forsvar for den kritikk som Carissimi her har kommet med, og det er at den ikke bare er holdbar og velbegrunnet, men faktisk også helt nødvendig. Jeg kommer tilbake til det spørsmålet nedenfor.

I tillegg til biskopene har tradisjonelt også de kristelige organisasjonene og deres ledere følt et visst ansvar for spørsmål som angår rett og vrang lære i Den norske kirke. Hva homofilisaken angår, er flere av dem representert i den tverrkirkelige organisasjonen Til Helhet sammen med noen av frikirkene, både lutherske og andre.⁹ Til Helhet var høringsinstans ved LNs behandling av homofilisaken, og la da fram en uttalelse som prøver å argumentere konsekvent for at vi her står overfor vranglære.¹⁰ Dette har i prinsippet vært ukontroversielt i forhold til organisasjonene bak Til Helhet. Men også disse har vært fاملende og usikre når det gjelder spørsmålet om hva dette betyr i praksis, og har derfor hatt lite rettleiding å komme med når det gjelder hvilke konsekvenser som bør trekkes av den avvikende læreoppfatning som nå er i ferd med å bre seg i kirken.¹¹

3. Carissimi-initiativet og teologiens saklighet

Både de fremdeles rettlærende biskoper og organisasjonslederne har derfor slitt med det samme problemet: De ser at vranglære brer seg i kirken, men de vet ikke hvordan utfordringen skal møtes. Det dilemmaet var det som skapte Carissimi, som har sitt særpreg på ett, og bare på ett punkt i forhold til de bestrebelsler på å bevare den kirkelige ortodoksi som

⁹Det viktigste unntaket er NMS. Jeg regner da ikke med Ungdomsforbundet, som alt lenge har gått sine egne veier i denne saken.

¹⁰Uttalelsen ble presentert for LN i september 2003. Uttalelsen er siden blitt offentliggjort; se Bjørn Øyvind Fjeld, Joachim Grün, Arne Schjøth, Egil Sjaastad, Martin Synnes og Knut Alfsvåg, ABibelsyn og bibelbruk i homofili-spørsmålet@. *Luthersk kirketidende* 6/2005, s. 135-138. Uttalelsen er i en viss forstand en forløper for *Carissimi* i den forstand at to av forfatterne er de samme, og den grunnleggende vurderinger av homofilisaken er svært sammenfallende både når det gjelder konklusjon og vurdering av sakens alvorlighetsgrad (vranglærespørsmålet). De kirkelige konsekvenser av splittelsen er imidlertid noe TH-uttalelsen ikke går inn på, bl. a. fordi dette er en tverrkirkelig organisasjon.

¹¹Jfr. f. eks. uttalelsen ATil evig tid@ fra organisasjonslederne, januar 2006 (<http://www.israelsmisjonen.no/php/visArtikkel.php?id=92>). Uttalelsen er sterk og klar når det gjelder det prinsipielle, men helt innholdsløs når det gjelder mulige konsekvenser.

vi har sett hos biskoper og generalsekretærer. Dette særpreget ligger i insisteringen på at vranglære som fastholdes og forsvares offentlig og konsekvent, må få konsekvenser for det gudstjenestelige fellesskap. En kan i det lange løp ikke fortsette å feire gudstjeneste sammen med vranglærere uten at en blir medskyldig i at vranglæren aksepteres og brer seg i kirken. Den overbevisningen er det som ligger til grunn for de to krav som først og fremst er Carissimis signatur: Kravet om alternativt tilsyn der biskopen er vranglærer, og kravet om aksept for at det kirkelig sett er legitimt å avstå fra gudstjeneste- og alterfellesskap med vranglærere.¹²

Begge disse kravene er å forstå som teologisk nødvendige. De er altså ikke primært å forstå som uttrykk for en kirkepolitisk strategi som skal fremme en bestemt grupperings interesser i kirken. De som ikke er enige i kravene, vil selvsagt forstå dem slik, og det er det ikke så mye vi kan gjøre med. Men det er avgjørende viktig at vi klargjør for oss selv at det vi driver med, ikke primært er øvelser i et kirkepolitisk maktspill. Derfor liker jeg heller ikke når vi fanges av den tradisjonelle oppdeling av kirken i såkalt konservative og liberale fløyer, fordi dette er en terminologi som i utgangspunktet er politisk og derfor definert nettopp på makt- og strategispillets premisser. For meg står det i hvert fall slik at det initiativ vi har tatt, må kunne forsvares som den saklig sett eneste holdbare vei i den aktuelle situasjon. Hvis ikke det vi her driver med, er den eneste mulige konsekvens av en saklig og velbegrunnet forståelse av hva den kristne kirke er, så har vi faktisk ikke rett til å gjøre det vi gjør. Hvis ikke vi med troverdighet framstår som de eneste konsekvente forsvarere av teologiens saklighet, og bare som det, har Carissimi-initiativet i realiteten allerede strandet, og det helt uavhengig av hva vi oppnår eller ikke oppnår med det vi har sagt.

Etter min oppfatning gjør vi altså ikke dette primært for å oppnå noe, selv om det selvsagt også er viktig; vi mener at de krav vi har stilt, skal tas på alvor, og vil gjerne ha gjennomslag for dem. Men i hvert fall for meg er det noe annet som er enda viktigere. Jeg har engasjert meg i Carissimi primært fordi jeg ser det som den eneste mulighet til fortsatt å kunne gjøre tjeneste som prest i Den norske kirke med den teologiske og personlige integritet i behold. For vranglære må møtes med handling, ellers blir en medskyldig om en er aldri så uenig. Derfor er den vei Carissimi peker på slik jeg ser det den eneste farbare i dagens situasjon. Og det må den etter min oppfatning også være om Carissimi skal ha legitimitet og troverdighet.

Vi ønsker imidlertid ikke med Carissimi-initiativet å invitere til kjetterjakt i Den

¹²I AFor enhetens skyld@ er dette riktignok formulert i fire punkter, men det er i prinsippet to krav det dreier seg om.

norske kirke. Vi har sikkert også andre læremessige konflikter som kunne reise spørsmålet om det foreligger vranglære. Homofili-saken står imidlertid i dag i en særstilling fordi den er så grundig utredet, slik at forutsetninger og konsekvenser av de ulike oppfatninger her må sies å være svært godt gjennomarbeidet. Det er derfor viktig å presisere at Carissimi-initiativet ikke er ment som en oppfordring til en generell kjetterjakt der en prøver å røke ut potensielt uholdbare standpunkt hos kolleger og kirkeledere. Vi ønsker så visst ikke å kvele en mangfoldig teologisk debatt i kirken, og det må være lov å være usikker både i forhold til homofilisaken og andre lærespørsmål uten at en av den grunn skal møtes med kjetterstempel og krav om alternative gudstjenester.¹³ Men der går en grense, og når en sak er så grundig utredet som homofilisaken er, og det fremdeles fastholdes en avvikende læreoppfatning uten at en i det hele tatt prøver å begripe det alternative syn med seriøs argumentasjon,¹⁴ da er den grensen passert. Derfor måtte det nå handles, ellers ville grensen i praksis ha opphørt å eksistere. Og når ikke biskopene, som er de som burde ha handlet, gjorde det, måtte noen andre gjøre det.

83073996.Carissimi og de kirkepolitiske konsekvensene

¹³ Dette er et viktig poeng også i forhold til et motargument vi iblant hører: Dersom vi ikke kan godta Kjølås og Jørgensen, kan våre meningsmotstandere heller ikke godta Kvarme og Skjevesland. Der foreligger imidlertid ingen seriøs argumentasjon som mener å kunne påvise at den som alltid har vært kirkelære i denne sak, faktisk må forstås som vranglære. Med dette argumentet melder en seg derfor etter min oppfatning ut av debatten, ikke inn i den.

¹⁴ Fravær av argumentasjon for det alternative syn er et påfallende trekk ved den aktuelle Adebatt@. De som prøver å argumentere konsekvent, først og fremst Kjetil Hafstad og Tor B. Jørgensen, havner umiddelbart i konsekvenser ikke noe ansvarlig kirkelig organ kan tenke seg å ta i. Argumentasjonen for Amellomstandpunktet@ (aksept for, men ikke full likestilling for alternative samlivsformer) bryter umiddelbart sammen, og overlever derfor utelukkende på grunnlag av allmenn popularitet og massivt mediepress.

Carissimi-initiativet er ikke primært et kirkepolitisk, men et teologisk begrunnet initiativ. Det er imidlertid ikke til å komme forbi at det har kirkepolitiske konsekvenser. Og den mest umiddelbare konsekvens er at det deler det norske kirkelandskap i tre. Den ene gruppen består av dem som ønsker den nye lære og den nye praksis velkommen og aktivt fremmer den. Her befinner seks av biskopene seg. Den andre gruppen består av dem som ønsker å fastholde den tradisjonelle kirkelige ekteskaps- og familieetikk, men som oppfatter det nye syn som en avvikende læreoppfatning det ikke er nødvendig å reagere mot med noe annet enn argumentasjon. Her befinner de andre biskopene seg; av de store organisasjonene, er det NMS som mest entydig har plassert seg her. Her befinner også de prestene seg som har skrevet under på det såkalte Skråmestø-initiativet. Og så er det dem som er enige med Carissimi og har vist det ved å skrive under eller ved på andre måter å støtte initiativet. Her befinner i prinsippet både de fleste organisasjonene og de lutherske frikirke seg. Når vi insisterer på vranglærens kirkelige konsekvenser, forutsetter vi imidlertid en sammenheng mellom troslære og kirkelære som tvinger organisasjonene til å forholde seg til et teologisk landskap de tradisjonelt har prøvd å unngå. Her har vi altså en jobb å gjøre som guider og veivisere, og så langt tror jeg faktisk vi har klart å vinne i hvert fall en viss forståelse for de sammenhenger vi her har pekt på.

Den prinsipielle utfordring dette kirkebildet reiser for oss, er ikke minst spørsmålet om hvordan vi med utgangspunkt i forståelsen av Carissimi-linjen som den nødvendige og eneste holdbare skal forholde oss til mellomgruppen. I utgangspunktet har vi som har tatt initiativet til Carissimi her ikke villet legge opp til noen konfrontasjonslinje; vi har f. eks. bevisst ikke villet reise krav om alternativ tilsyn i forhold til de fem rettlærende biskopene selv om vi mener de viser en alvorlig unnfalpenhet ved selv å ikke bryte gudstjenestefellesskapet med sine vranglærende kolleger. Det er imidlertid viktig å være klar over at vi kan komme til et punkt hvor også dette kan bli et spørsmål om egen troverdighet. BMs Carissimi-vedtak fra mars 2008 hvor en samlet nekter å forholde seg til det faktum at problemets kjerne er det læremessig splittede bispekollegium, kommer etter min oppfatning i det minste svært nær dette punktet.¹⁵ Det var kanskje nødvendig å formulere dette slik for i det hele tatt å få et vedtak. Spørsmålet er imidlertid om ikke slike kirkepolitiske

¹⁵Jfr. vedtaket i Sak BM 13/08 Kirkelig tilsyn, hvor vedtaket begrunnes med henvisning til at Aenkelte i kirken føler uro overfor den aktuelle situasjonen@ (KM-vedtaket høsten 2007). Som sammenfatning av AFor enhetens skyld@ (som det også uttrykkelig vises til i vedtaket) er dette omtrent så galt så det kan bli; AFor enhetens skyld@ var f. eks. offentliggjort og sendt biskopene i godt tid før KM.

kompromisser iblant kjøpes til en vel høy pris.

Hvordan vi i fortsettelsen skal kunne finne den rette balanse mellom Carissimi-linjens saklige og prinsipielle uoppgivelighet og den fleksibilitet som alltid er nødvendig når en også prøver å få noe til i en ufullkommen verden, blir en viktig diskusjon både i dag og i tiden som kommer. Det er ikke min hovedoppgave å innlede til den diskusjonen; derfor stopper jeg her. La meg imidlertid gjøre det ved avslutningsvis å minne om Jesu ord ved utsendelse av disiplene, hvor han formaner dem til både å være troskyldige som duer, altså enfoldig prinsipielle, og kloke som slanger, altså politisk og strategisk raffinerte (Matt 10,16). Det er sikkert et godt ideal også for oss. Men når vi kommer til det punkt hvor vi må velge, og før eller siden kommer vi antagelig dit både som fellesskap og individer, da må det ikke være tvil om hva som har prioritet.

Et utvalg litteratur som det her er eller kunne vært henvist til:

AFor enhetens skyld@ og ACarissimi@ er trykket som Arken-hefte nr 15, 2007, og fins også på www.carissimi.nu.

Bispemøtets protokoller tilbake til 1995 fins på www.kirken.no.

Alfsvåg, Knut. ATradisjon og modernitet: En vurdering av argumentasjonen for endring av det kirkelige standpunkt til homofili.@ *Tidsskrift for teologi og kirke* 2004, s. 20-34.

AHomofili-spørsmålet og formaningsforkynnelsen: Noen synspunkter på debatten i Den norske kirke.@ *Fast Grunn* 2004, s. 6-13.

AEnhet og sannhet etter Lærenemnda@. Foredrag på Fjellhaug 15.02.2006, http://www.fbb.nu/bibliotek_vis_dokid.php?dokid=0ee4f0e3ae9bccfbdeac7437f82d9d53

ATil mann og kvinne? Om kjønn og samliv i kristen og moderne etikk.@ *Kirke og kultur* 2006, s. 286-298.

AHomofilisaken og Den norske kirke.@ *Luthersk Kirketidende* 18/2007, s. 532-542. ARettferdiggjørelse og apostolisitet: Den katolsk-lutherske dialog i dag.@ *Norsk Teologisk tidsskrift* 2007, s. 215-230.

Fjeld, Bjørn Øyvind, Joachim Grün, Arne Schjøth, Egil Sjaastad, Martin Synnes og Knut Alfsvåg. ABibelsyn og bibelbruk i homofilispørsmålet@. *Luthersk kirketidende* 2005, s. 135-138.

Gudstjenestebok for Den norske kirke, del II: Kirkelige handlinger, Oslo 1992

Hafstad, Kjetil. *Frihetens festning så fast en borg? Kirke og samliv hetero og homo*, Oslo 2000.

Jørgensen, Tor B. ALærenemndna B en respons og noen tanker om enheten i kirken@. *Kirke og kultur* 2006, s. 271-283.

Kirkens enhet og troens fundamenter: Utredning til bispemøtet, Oslo 1997

AKirkens enhet og veien videre: Uttalelse fra fem av biskopene i Den norske kirke 24. august 2000,@ <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=5119>

Mæland, Jens Olav (red.). *Konkordienboken; Den evangelisk-luthersk kirkes bekjennelsesskrifter*, Oslo 2000.

Skriftforståelse og skriftbruk med særlig henblikk på homofilisaken: Uttalelse fra Den norske kirkes lærenemnd i sak reist av Møre biskop, Oslo 2006

Tunsberg-saken: Uttalelse fra Den norske kirkes lærenemnd i sak resit av Tunsberg biskop

vedrørende prosten i Larvik, Asle Dingstad, Oslo 2000

AUttalelse: Til evig tid. @ <http://www.israelsmisjonen.no/php/visArtikkel.php?id=92>